

УДК 314.3: 336.773
JEL G 320

О. Іваненко, канд. екон. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

За результатами дослідження оцінено ефективність управління кредитними спілками на основі аналізу показників, що характеризують ефект діяльності кредитної спілки і відповідність функціонування даної некомерційної організації цілям її статутної діяльності.

Ключові слова: кредитні спілки, споживчий кредит, економічна ефективність, соціальна ефективність, ефективність управління, дохідність споживчого кредитування.

Постановка проблеми. Важливими елементами аналізу діяльності кредитних спілок є визначення об'єктів аналізу та системи показників, на основі яких буде здійснено комплексну оцінку ефективності управління, що обумовлено поєднанням в їх діяльності ознак, характерних для різних об'єктів аналізу – комерційних, некомерційних та кредитних організацій. Ефективність управління кредитними спілками визначається раціональним розміщенням кредитних ресурсів.

Формування ефективної кредитної політики можливо завдяки поліпшенню якості інформації, на основі якої приймаються рішення. Вирішення цієї проблеми пов'язане з аналізом ресурсів кредитних спілок, що проводиться на підставі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, які забезпечують більшу частину інформації про діяльність фінансових установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу діяльності та ефективності управління фінансово-кредитних інститутів, банківських установ в умовах ринкової економічної системи присвятили свої роботи українські та зарубіжні дослідники В.Д. Базилевич [1], О.І. Бутенко [2], З.Н. Васильченко [3], О.І. Гриценко [5], Б.А. Дадашев [5], Н.В. Ковтун [6], А.Я. Оленчик [4], Л.А. Примостка [7] та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Відсутність чіткої системи репрезентативних показників, що характеризують ефект діяльності кредитних спілок і формулювання відповідних висновків щодо адекватності функціонування цих некомерційних організацій сприяє їх розробці для виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності та можливостей економії витрат і підвищенню ефекту відповідно до статутних цілей і завдань.

Метою статті є оцінювання ефективності управління кредитними спілками на основі аналізу показників, що характеризують ефект діяльності організацій і формулювання відповідних висновків щодо адекватності функціонування даної некомерційної організації цілям її статутної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика оцінки ефективності прибуткової організації заснована на розумінні того, що стратегічним завданням її розвитку є максимізація кінцевих фінансових результатів (чистого прибутку на одиницю власних коштів) при підтримці прийнятного рівня фінансової стійкості бізнесу (ліквідності, фінансової маневреності, довгострокової платоспроможності). Тому оцінка ефективності діяльності прибуткової організації використовує фактори кінцевих фінансових результатів, а також фактори фінансової стійкості. Кредитна спілка є неприбутковою організацією, яка виступає як фінансовий посередник, що забезпечує мобілізацію ресурсів на ринку капіталу та їх спрямування на потреби реального сектора економіки. Іншими словами, господарська діяльність кредитної спілки має дві сторони – залучення фінансових

ресурсів (пасивні операції) та їх розміщення (активні операції). У процесі здійснення господарської діяльності кредитна спілка несе ризики як за операціями залучення, так і за активними операціями. Внаслідок цього, в основі методики оцінки ефективності кредитної спілки лежить оцінка рівня співвідношення чистого прибутку і власних коштів, а також фактичних показників поточної та довгострокової фінансової стійкості.

Неприбуткова організація не ставить за мету своєї діяльності одержання прибутку. Для таких організацій характерні: цільовий план діяльності, прописаний в статуті організації; кошторис витрат на функціонування організації, визначається і затверджується вищестоящим органом або засновниками. Тому методика оцінки ефективності неприбуткової організації заснована на її прагненні ефективно діяти в рамках затвердженого кошторису витрат.

Методика оцінки ефективності включає: розробку системи репрезентативних показників, що характеризують ефект діяльності організацій і формулювання відповідних висновків щодо адекватності функціонування даної некомерційної організації цілям її статутної діяльності; виявлення внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності та можливостей економії витрат і підвищення ефекту відповідно до статутних цілей і завдань. Таким чином, неприбуткова організація може бути таким же об'єктом економічного аналізу, як і прибуткова організація. Шляхом виявлення внутрішніх резервів поліпшення діяльності можна домогтися істотного підвищення ефективності виконання нею статутних функцій і завдань та економії кошторису витрат на ведення поточної діяльності.

Унікальність кредитних спілок полягає в тому, що за родом своєї діяльності вони є кредитними організаціями, але в той же час ведення бухгалтерського обліку здійснюється із застосуванням форм звітності підприємства. Саме в результаті такого синтезу виробилася система показників, що об'єднують як кредитну діяльність, так і діяльність підприємств.

Найбільш зручною формою надання інформації для моніторингу, аналізу діяльності кредитних спілок та прийняття управлінських рішень є статистичні та фінансові показники, які дозволяють ефективно відстежувати результати діяльності кредитних спілок. Відправною точкою фінансового управління є своєчасне і коректне формування фінансових звітів. Більшість показників оцінки ефективності діяльності кредитних спілок розраховуються на підставі інформації, отриманої із звітів: звіту про фінансові результати; балансу; статистичної інформації за заощадженнями, позиками, пайовиками.

На основі збору статистичної інформації можлива побудова рейтингу кредитних спілок та проведення моніторингу їх діяльності. При цьому збір інформації

повинен бути стандартизований і систематизований, тільки в цьому випадку інформація буде достовірною.

Особливістю сфери мікрофінансування є відсутність стандартизованих визначень використовуваних показників. Міжнародне мікрофінансове співтовариство не має єдиних методів розрахунку навіть найбільш важливих показників, тому рекомендується використовувати визначення більшості фахівців з мікрофінансування, які засновані на показниках рейтингової оцінки, запропонованих Товариством міжнародного розвитку "Дежарден", Ірландською Лігою кредитних спілок (система рейтингової оцінки "Cate1"), Південно-Російською Асоціацією кредитних спілок (система управління інформацією) і Системою фінансових коефіцієнтів Національної Асоціації кредитних спілок України [5, с. 49].

Щоб уникнути помилок, жоден показник не можна розглядати незалежно від інших, оскільки жоден узятий окремо показник не може дати повну характеристику фінансового інституту. Тільки взяті разом показники дають можливість оцінки всіх аспектів фінансового стану кредитної спілки.

При виборі показників треба виходити з припущення, що, в першу чергу, кредитна спілка прагне до самоокупності. Самоокупність може бути досягнута, якщо операції кредитної спілки, по-перше, прибуткові, а по-друге – надійні. Тому показники повинні характеризувати в першу чергу ці два аспекти діяльності кредитної спілки.

Власні кошти кредитної спілки формуються наступним чином: особа, що вступає до кредитної спілки, сплачує вступний внесок, який не включається в пай члена і при виході зі спілки не повертається а також вносить періодичні платежі у вигляді додаткових пайових внесків; пайовий внесок йде на формування статутного (пайового) капіталу. Крім перерахованих вище

обов'язкових внесків, член кредитної спілки має право на розміщення своїх особистих заощаджень, сукупність яких утворює фонд фінансової взаємодопомоги кредитної спілки, який є джерелом кредитів для її членів.

Ефективність діяльності кредитної спілки може бути оцінена за 34 показниками, об'єднаними в 2 групи:

- 1) показники соціальної ефективності;
- 2) показники економічної ефективності.

В групу показників економічної ефективності пропонується включати показники для оцінювання ефективності роботи правління і роботи підрозділів. Даний підхід дозволить всебічно оцінити діяльність кредитної спілки як комерційної організації, яка гарантує інтереси пайовиків, так і організації, яка не має на меті отримання прибутку.

Група показників соціальної ефективності. Під соціальною ефективністю слід розуміти відповідність кредитної спілки своїм соціальним задачам. Питання полягає в тому, чи не ухиляється кредитна спілка від своїх функцій по задоволенню потреб своїх пайовиків в заощадженні і кредитуванні.

Оцінка соціальної ефективності кредитної спілки здійснюється за такими показниками (табл.1):

- розширення системи зайнятості (збереження та створення нових робочих місць);
- розвиток бізнесу позичальників – зростання оборотів бізнесу, диверсифікація, зміна структури зайнятості (від індивідуальної та сімейної зайнятості до залучення найманих працівників);
- зростання особистих і сімейних доходів позичальників.

Таблиця 1. Показники соціальної ефективності діяльності кредитної спілки

№	Показник	Розрахунок	Нормальна поведінка показника
C1	Сума виданих кредитів у розрахунку на одного пайовика	Сума виданих кредитів / Число пайовиків	Зростання
C2	Коефіцієнт кооперування населення	Число пайовиків / Чисельність працездатного населення	Зростання
C3	Коефіцієнт охоплення ринку	Сума виданих кредитів кредитними спілками на території регіону / Сума виданих кредитів кредитними спілками пайовикам на території регіону	Зростання
C4	Середня сума виданих кредитів	Сума виданих кредитів/Кількість виданих кредитів	Зростання
C5	Середня сума заощаджень	Сума заощаджень пайовиків/Кількість договорів заощаджень	Зростання
C6	Індекс зміни числа пайовиків	Кількість пайовиків на кінець року/Кількість пайовиків на початок року	Зростання
C7	Індекс зміни заощаджень	Сума заощаджень на кінець періоду/Сума заощаджень на початок періоду	Зростання
C8	Індекс зміни запозичень	Сума виданих кредитів на кінець періоду/Сума виданих кредитів на початок періоду	Зростання
C9	Кількість кредитних спілок		Зростання
C10	Коефіцієнт витрат на одного пайовика	Сума операційних витрат/Кількість пайовиків	Зниження
C11	Коефіцієнт доходів на одного пайовика	Сума операційних доходів/Кількість пайовиків	Зростання
C12	Середня доходність заощадними внесками	$C_{12} = \frac{\sum \%_{oe}}{\sum OB}$, де OB – сума ощадних внесків пайовиків	Зростання

*Джерело: складено автором самостійно.

Група показників економічної ефективності. Показники економічної ефективності призначені оцінити здатність спілки до погашення своїх зобов'язань перед пайовиками. Для зручності оцінки діяльності спілки

пропонується розбити дану групу на дві категорії оцінки ефективності: оцінка ефективності роботи правління та оцінка ефективності діяльності підрозділів (філій) спілки (табл.2).

Таблиця 2. Показники економічної ефективності діяльності кредитної спілки

№	Показник	Розрахунок	Рекомендоване значення	Нормальна поведінка показника
Оцінка ефективності роботи правління				
E1	Коефіцієнт покриття обсягу особистих заощаджень пайовиків	$E_1 = \frac{\sum PK}{\sum OB}$, де PK – пайовий капітал.	<0,03	Зростання
E2	Коефіцієнт формування резервного фонду	$E_2 = \frac{\sum PK}{\sum \Phi \Phi B}$, де PK – резервний капітал, ФФВ фонд фінансової взаємодопомоги.	> 0,05	Зростання
E3	Коефіцієнт відношення власних коштів до заощаджень	Власні кошти/Сума заощаджень пайовиків	>0,07	Зростання
E4	Коефіцієнт достатності власних коштів	$E_4 = \frac{\sum BK}{\sum A - РПЗ}$ де BK – сума власних коштів кредитної кооперативу на звітну дату, А – сума активів балансу, РПЗ – резерв на покриття збитків від прострочених та списаних позик	0,1	Зростання
E5	Доходність поточних затрат	Доходи/ Поточні витрати	100	Зростання
E6	Рентабельність кредитного портфеля	Прибуток/Кредитний портфель	>0	Зростання
E7	Відношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Дебіторська заборгованість/ Кредиторська заборгованість	100%	
E8	Відношення відсотків, сплачених за ошадними внесками і кредитами	Відсотки за ошадними внесками/ Відсотки за кредитами	>75	Зростання
E9	Частка доходів в активах, %	Доходи від основної діяльності/Сума активів*100%	10	Зростання
E10	Частка витрат в активах,%	Витрати від основної діяльності/ Сума активів*100%	<100	Зниження
E11	Частка операційних витрат в загальній сумі витрат, %	Операційні витрати/Загальна сума витрат	<50	Зниження
E12	Операційна самоокупність	Доходи від власної діяльності/ Операційні витрати		Зростання
Оцінка ефективності роботи персоналу				
E13	Число пайовиків на одного співробітника	Число пайовиків / Чисельність персоналу	-	Зростання
E14	Сума виданих кредитів на одного співробітника	Сума виданих кредитів/ Чисельність персоналу	-	Зростання
E15	Сума заощаджень на одного співробітника	Сума заощаджень / Чисельність персоналу	-	Зростання
E16	Залишок заборгованості за кредитами на одного співробітника	Сума прострочених кредитів / Чисельність персоналу	-	Зниження
E17	Доходність кредитного портфеля	Відсотки, отримані за користування позиками/ Сума виданих кредитів	-	Зростання
E18	Операційна ефективність	Сума виданих позик/ операційні витрати	-	Зростання
E19	Питома вага виданих кредитів в активах, %	Сума виданих кредитів/Сума активів*100%	70-80%	Зростання
E20	Витрати за заощадженнями на 1 грн кредиту	Сума сплачених відсотків за заощадженнями/ Сума виданих кредитів		Зниження
E21	Рівень ризику портфеля	Сума прострочених кредитів більше 30 днів/ Кредитний портфель	>10%	Зниження

*Джерело: складено автором самостійно.

У процесі аналізу діяльності кредитних спілок у регіоні, виникає необхідність розрахунку ефективності позиково-ощадної діяльності як в розрізі окремої кредитної спілки, так і всієї регіональної системи кредитної кооперації. У зв'язку з цим може бути використаний інтегральний показник, що характеризує ефективність діяльності кредитних спілок у регіоні, розрахований за основними критеріями соціально-економічної ефективності (табл. 3).

Наведені в табл. 3 частки визначені методом експертних оцінок, при цьому в якості експертів виступали

представники органів виконавчої влади регіону, керівники кредитних спілок, пайовики і підприємці.

Сумарне значення показників, представлених в табл. 3, з урахуванням вагових коефіцієнтів є основою для моніторингу соціально-економічної результативності діяльності кредитних спілок у регіоні, на базі якого, в свою чергу, будуть прийматися рішення щодо регулювання розвитку мезорівневої кредитної кооперації.

Таблиця 3. Показники соціальної і економічної результативності діяльності кредитних спілок у регіоні

№	Показник	Порядок розрахунку	Частка показника в інтегральному індикаторі
1	Коефіцієнт кооперування населення	Чисельність пайовиків / Чисельність економічно активного населення регіону	0,05
2	Частка робочих місць, створених за участю кредитної спілки	Число робочих місць, створених за прямої чи непрямої участі кредитних спілок / Загальне число створених у регіоні робочих місць	0,2
3	Темп росту заощаджень	Сума заощаджень на кінець періоду / Сума заощаджень на початок періоду	0,05
4	Темп росту кредитів	Сума виданих кредитів на кінець періоду / Сума виданих кредитів на початок періоду	0,05

Закінчення табл. 3

№	Показник	Порядок розрахунку	Частка показника в інтегральному індикаторі
6	Середньозважений коефіцієнт формування резервного капіталу	Середньозважена сума (Обсяг резервного капіталу / Сума залучених коштів пайовиків)	0,05
7	Середньозважена дохідність витрат кредитної спілки	Середньозважена сума (Доходи кредитної спілки / Витрати кредитної спілки)	0,1
8	Середньозважена частка прямих витрат кредитної спілки	Середньозважена сума (Прямі витрати кредитної спілки / Сумарні витрати кредитної спілки)	0,05
9	Частка своєчасно повернутих кредитів	Сума повернутих у строк кредитів / Загальна сума виданих кредитними спілками кредитів	0,2
10	Середньозважена дохідність кредитного портфеля	Середньозважена сума (Відсотки за виданими кредитами / Сума виданих кредитів)	0,1

*Джерело: складено автором самостійно.

Інтегральний показник в подальшому може бути ефективно використаний пайовиками при експрес-аналізі ефективності діяльності кредитних спілок регіону.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз регіональних систем управління кредитною кооперацією показав недостатню увагу до питань оцінки соціально-економічної результативності діяльності кредитних спілок з позицій мезорівневої соціально-економічної системи. Діючі підходи до оцінки такої ефективності можуть бути зведені до двох основних. Перший підхід полягає в моніторингу виконання вимог законодавства щодо забезпечення фінансової стійкості кредитного кооперативу; другий підхід зводиться до оцінки рівня задоволеності діяльністю існуючих кредитних спілок їх пайовиками поряд з аналізом вимог чинного законодавства до забезпечення фінансової стійкості.

Такі підходи до оцінки регіональної результативності та ефективності діяльності кредитних спілок не сприяють використанню даного інституту в цілях розвитку мезорівневої системи, тому що не дозволяють встановити залежність між досягненням цільових показників розвитку регіону та діяльністю кредитних спілок, і, внаслідок цього, не створюють умов для формування відповідних механізмів регіонального управління. Розроблені критерії соціальної та економічної результативності діяльності кредитних спілок можна застосовувати з

позицій забезпечення розвитку мезорівневої соціально-економічної системи. При обчисленні середньозважених величин в якості ваги можна використовувати частку капіталу конкретної кредитної спілки в сумарному капіталі кредитних спілок регіону. Таким чином, розрахунок зазначених показників можна вести в розрізі окремих кредитних спілок регіону.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Цінні папери: підручник / [В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, Н.В. Ковтун та ін.]; за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1094 с.
2. Бутенко О.І. Організація управління та регулювання фінансово-кредитних систем у перехідних економіках: дис. ... канд. екон. наук: 08.02.03 / Бутенко Олександр Іванович. – 2006. – 212 с.
3. Васильченко З.М. Моделювання обсягу активів у банківському менеджменті / З.М. Васильченко, І.П. Васильченко // Банківська справа. – 2007. – № 5. – С. 18–27.
4. Кредитні спілки в Україні: основні засади діяльності: [Навч. Посіб.] В 2-х кн. / За ред. А.Я. Оленчика. – К.: УІРФР, книга перша – 652с.
5. Кредитні спілки в Україні: курс лекцій / уклад. Б.А. Дадашев, О.І. Гриценко; Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 54 с.
6. Лаврушин О.І. Банковский менеджмент: учеб. для ст. вузов, обуч. по экон. спец. / О.И. Лаврушин. – М.: КноРус, 2009. – 560 с.
7. Примостка Л.О. Банківські ризики: теорія та практика управління: Монографія / Л.О. Примостка., О.В. Лисенко, О.О. Чуб, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева, В.О. Черемис, М.І. Діба, М.І. Зубок, А.В. Нікітін, Л.В. Копнатська. – К.: КНЕУ, 2008. 456 с.

Надійшла до редакції 21.03.14

Е. Іваненко, канд. екон. наук, асистент.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

СТАТИСТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КРЕДИТНЫХ СОЮЗОВ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗРЕЗЕ

По результатам исследования оценена эффективность управления кредитными союзами на основе анализа показателей, характеризующих эффект деятельности кредитного союза и соответствие функционирования данной некоммерческой организации целям ее уставной деятельности.

Ключевые слова: кредитные союзы, потребительский кредит, экономическая эффективность, социальная эффективность, эффективность управления, доходность потребительского кредитования.

O. Ivanenko, PhD in Economics, Assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

STATISTICAL EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS CREDIT UNIONS' ACTIVITIES BY REGIONS

According to the research results efficiency of the credit unions management is assessed on the basis of the indices analysis, which characterize the effect of the credit union activities and compliance of the functioning this non-commercial organization with the purposes of its statutory activity.

Keywords: credit unions, consumer credit, natural resources and economic efficiency, social efficiency, management efficiency, profitability of consumer credit.